

A jutalmul kitűzött könyvet (Várnai S.: «A francia rémuralom története») Cseke Vincze előfizetők nyerte meg Nagyszébenben.

A **sakkjáték** harmadik feladványát helyesen fejtették meg: S. K. Győr, K. K. Vásárhely, V. K. Budapest. — *Hibás kísérleteket küldtek be:* J. L. Szegvár, Sz. L. Érsekújvár, M. A. Kassa, P. J. Budapest, U. K. Budapest, S. E. Kassa, P. K. Győr-Révfülu, P.-kór Kassa, H. O. Budapest, K. K. Budapest, D. M. Rózsahegy, Sz. E. Vác.

Üzenetek. V. K. Budapest, P. J. Budapest, M. A. Kassa, L. J. Budapest, P. F. Zombor. A második feladványt megfejtették; hogy a célra vezető lépést lapunk tévedésből már közölte, ez persze nagyot könnyített a dolgon. — Sz. Z. Győr, J. J. Nagy-Kikinda, U. G. Losonc. Beküldött lépéseik hibásak. — K. E. A Charousek Rezsőről való adomát ismerjük; a Tanulók Lapjában való közlésre nem alkalmas. — R. P. Megjegyzései általános szempontból helyesek; mi azonban pedagógiai okokból szerkesztjük a sakkrovatot így.

SZERKESZTŐI TELEFON

Önképzőkori tudósítóknak újabban a következő ajánlkozókat fogadtuk el: Prenoszil Béla, pozsonyi kir. kath. főgimnázium, Horn Elemér, soproni Lähne-féle nevelőintézet, Jonasch Kornél, löcsei kir. kath. főgimnázium, Jankó Béla, nagyszombati főgimnázium, Nedeleu Szilárd, fehértemplomi főgimnázium, Kónya Sándor, karczagi ev. ref. gimnázium.

Lapunk mai számához mellékelve megkapják olvasóink a Franklin-Társulat kiadványainak nagy jegyzékét. A kiadóhivatal tetemes árleszállítással adja a jegyzékben felsorolt könyveket; az alkalom tehát kedvező azokra nézve, a kik a nekik megfelelő könyveket be akarják szerezni.

Előfizetőinket ismételtén felkérjük, hogy a kint még gyűjtőin van, szíveskedjék minél előbb beküldeni, mert számos előfizető díja úgy jön be, hogy a névre, mint a gyűjtőiben levőre csupán vonatkozás van.

4609. sz. előfizető. Ha a szerencse kedvez, nyerhet az idén is. — **Balássy Miklós.** Küldje csak be hozzánk Goethe «Faust»-jának első részét (Dóczy fordítása) Ráth Mór adta ki. Megrendelheti bármely kiadónál. — **Strauszman Dezső.** (Békes-Csaba.) A számrejtvények megfejtésének a módját szeretné tudni. Ha olvasóink közül valaki vállalkoznék, hogy útbaigazítja, nagy köszönettel veszi. — **Simonyi István** kérdezi olvasó társait, hogy melyik volna hajlandó vele olasz nyelven képes levelezőlapot váltani. (Címe: Makó, Vörösmarty-utca 2896.) — **Schwimmer István.** (Temesvár.) Ha okvetlenül szükséges, küldje be levélborítékban. — **Sándorfi Dezső.** Sajnáljuk, de már elkésett. — **W. D.** Jelentéktelen apróság. — **Fürchtgott Miksa.** A jutalomkönyv meg. Buzgólkodását köszönjük. — **Szabó János.** Szerkesztőnk *Hűn és Magyar Mondák* című könyvét is a Franklin-Társulat adta ki. Ara füzve 2 korona 50 fillér. Ugyanott rendelheti meg avagy bármely más könyvkereskedésben. — **Jerzsabek Kálmán.** (Liptó-Rózsahegy.) Arra a célra igen alkalmas *Simonyi-Balassa* Német-magyar szótára. Ara 6 kor. Kisebb és olcsóbb jó szótár a Tiprayé, két kötetben 4 koronáért. Öszintén kívánjuk, hogy egészsége minél előbb helyreálljon. — **Klein Zoltán.** Legkitünőbb tanulmány, bár töredékben maradt, az *Arany Jánosé*. Megtalálja prózai iratai között. Nagyon sokat fog belőle tanulni. — **Rosenbaum Ernő.** Levelét átadtuk a zenerovát vezetőjének, ő majd fog ajánlani. — **Anonimus.** Édes barátom, a te zsenge szülőiteid még erőtelnek, nem tudnak járni, pedig olyan pajkosak szeretnének lenni. Jóakarattal állítottuk őket lábra, de mind orra buktak — egyenesen a papirkosár mélyéig fenekébe. — **Rochnitz Miklós.** A kiadóhivatalban fejtette előfizetési nyugtáját. Ugyanott bármikor átveheti. — **Braun Béla.** Az ön híve is bejött. Csak tovább ezen

az úton! — **Z-2.** *Viziói* még zavarosak és kuszáltak, a verssorok erősen hadakoznak a költői ritmus ellenében. Korán van a lantpengetés. — **Erdei Károly,** a mi derék turistánk ezen az úton szőlítja fel olvasó társait, hogy a kik az ő sajtó alatt levő, párisi gyalogújtát tárgyoló könyvét meg akarják rendelni, szíveskedjenek levelezőlapon tudatni vele. (Címe: Debreczen, VIII. oszt. tanuló). — **Dorkalius.** Sorát ejtjük. — **G. A.** (Szeged.) Az előfizetési ár előleges beküldését kéri a szerkesztőség. — **Kesztenbaum Béla.** (Arad.) Levele, melyben derék, jó tanárát siratja el, tele volt szeretettel és közvetlenséggel. Sajnáljuk, hogy lapunk terjedelme nem engedte meg, hogy közzé tegyük. — **Lóvi János.** A levél útján való sakkkozás eszméje magában véve nem rossz, de talán sok időt rabol el az illetőktől, no meg egy kissé költséges multság is — **«Pázmány-kör».** (Kassa.) Kérjégyző lehet. Fizetése a helyi viszonyoktól függ. Ha nagy a község és környéke felrughat 2000 koronára is, sőt háromszor ennyit is szerezhet. — **B. L.** (Eperjes.) Ilyen állások vagy a megyéknél, vagy a nagyobb városoknál vannak szervezve, továbbá a nagyobb szabású levéltáraknál és könyvtáraknál. Érettségi és egyetemi tanulmányok vagy általános műveltség, melyről a választó, illetve kinevező közegek meg vannak győződve. A fizetés 1200 és 8000 korona között váltakozik. — **Pável Ágoston.** Elül, a szeptember 30-dik, a VIII. évfolyam első számával kezdődnek.

VÖRÖSMARTY MIHÁLY MŰVEI

kapathatók a **Franklin-Társulat** kiadóhivatalában és minden hazai könyvkereskedésben:

Vörösmarty összes költői művei. Két kötet. A költő arcképével. Kötve 10 K.
Ezt a kiadást különösen ajánljuk az ifjúság figyelmébe.
Az egész Vörösmarty öt frtért! Még pedig díszkötésben.
— **Epikai költeményei.** Két kötet pompás díszkötésben. 8 K.
— **Lyrái költeményei.** Hasonló kiadás, a költő arcképével és életrajzával Gyulai Páltól. 8 K 40 f.
Jutalomkönyvül alkalmas szép kiadások.
— **Zalán futása.** Tíz énekben. Gyulai László által rajzolt 12 képpel. Díszkötésben. 3 K 20 f.
— **A két szomszédvár.** Magyarázta Vozári Gyula. Jeles Irók Iskolái Tára XIX. 1 K.
— **Csongor és Tünde.** Magy. Torkos László. J. I. I. T. XLVI. 1 K 20 f.
— **Az áldozat.** Szemorújáték. Olesó Könyvtár 961—962. 40 f.
— **Eger.** Három énekben. O. K. 963—964. 40 f.
— **Cserhalom.** Egy énekben. O. K. 1138. 20 f.
Arab regék. Fordította *Vörösmarty* Mihály. Czimképes kiadás. Két kötet. Vásonba kötve 12 K.
A nagy költő egyetlen ifjúsági irata, a serdültelbék számára. Az Ezeregyéjszaka meséi, bájosan szép stílusban.
Aranyos-Rákosi Székely Sándor. A székelyek Erdélyben. Kiadta Heinrich Gusztáv. Régi Magyar Könyvtár I. 1 K 20 f.
Irodalomtörténeti magánolvasmányul ajánlatos. Ezen az érdemes époszon buzdulva, írta meg költőnk *Zalán futását*.
Gyulai Pál. Vörösmarty életrajza. J. I. I. T. 2 K 40 f.
Nemesak a költőről szóló legjelesebb életrajz, hanem az irodalomtörténeti monográfiának klasszikus mintaképe is. Kötve magánolvasmány a középiskolák VIII. osztálya számára.
Salamon Ferencz. Irodalmi tanulmányok. Két kötet 7 K 20 f., vásonba kötve 10 K.
A gazdag tartalomban *Vörösmarty* nekrológja is benne foglaltatik.
Szűnyai Elek. Tanulmányok. A művelt magyar ifjúság és közönség számára. 2 K., vásonköt. 2 K 40 f.
Költeményei sorában: «Vörösmarty Mihály és Arany János lyrái költeszetének főeszméi.»
Vörösmarty arcképe. Negyedréti aczélmetszvény 80 f.

TANULÓK LAPJA

A nmélt. vallás- és közoktatási miniszterium által 1896. május 26-án kelt 26808. sz. alatt, Budapest székesfőváros tanácsa által 1895. augusztus hó 20-án 7376. szám alatt ajánlott középiskolai ifjúsági hetilap.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK :	FELELŐS SZERKESZTŐ	SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
Negyed évre ... 2 kor. 40 fill.	GAAL MÓZES.	Budapest,
Fél évre ... 4 kor. 80 fill.	Kiadja a Franklin-Társulat magyar irodalmi intézet és könyvnyomda.	IV. ker., Egyetem-utca 4. szám.
Egész évre ... 9 kor. 60 fill.		<i>Kéziratokat nem adunk vissza.</i>
<i>Megjelenik minden vasárnap.</i>		

VÖRÖSMARTY MIHÁLY EMLÉKEZETE.

Holnap lesz negyvenötödik esztendeje, hogy Magyarország egykori költőfejedelme a Váci-utca egyik házában szerény lakásában meghalt, ugyanabban a házban, hol Kisfaludy Károly hűnyta volt le örökre a szemét.

December 1-jén lesz századik esztendeje annak, hogy Magyarország egykori költőfejedelme a pusztanyéki rozoga tisztartó lakban született.

Emlékezetes évek, emlékezetes napok!

Ez a nagy költő Vörösmarty Mihály volt. Ő hadd szenteljük neki kised lapunkat mi is e nagy és szent emlékek hatása alatt. Beszéljünk róla az ifjú szív ábrándos, tiszta és nemes lelkesedésével; hadd vonuljon el lelkünk szeme előtt az ő fényes és dicső, de mégis szomorú és mély tanúságot rejtő pályafutása.

Teremtő lelke magas szárnyalását csak félve kísérhetjük, érező zive sok drága kincset, ezt a megmérhetetlen nagy örökséget, büszkén vallhatjuk magunknak. Valljuk is annak nem az ünnepi hangulat kedvéért csupán, hanem igazi lelki szükségéből.

A költők lelke saját tűzében hamvad el, ámdé mig ég, áldó melegét terjeszt és szokatlan fényt szór szét,

Vörösmarty Mihály

E szám ára 20 fillér. — A befolyó jövedelem a «Vörösmarty-szobor-alap»-e lesz.

dogság és meglegedés napjaiban velünk együtt örvendezők — s jaj annak a nemzetnek, a mely az izgalmas, küzdelmes évek múltával megfedezik az ő nagy költőiről; jaj az olyan nemzetnek, mely csak akkor emlegeti őket, ha elbizakodottan nagyságát hánytorgatja, s magát más nemzetekkel összeméri!

Én magyar nemzetem ifjúsága, hozzád szólnak e sorok, abból a forrásból buzognak fel, a mely hazug, hivalkodó szót nem ismert soha: a szívem közepéből: *nemzedet költőt ismerd meg!*

Hadd táruljon fel előtted az elmúlt idők világa; vessen arra fényt a költők lelke. A századok szívének lüktetése szól a nagy költők dalaiban: panasz, keserv, bizalom, remény, örömujjongás tör ki azokból, s neked azt érteni és érezni kell megtanulnod, hogy megismerd a magad nemzetét. A hazaszeretet bibliája a múlt idők hazafias költészete, s e bibliának legszebb lapjain találd *Vörösmarty Mihály* nevét.

És a mint olvasod, hév könyű buzog majd szemedben, szíved fel-feldobog, s akaratlanul is szeretni fogod ezt a kis darab földet, melyet mi Magyarországnak hívunk, s melyen kívül nincsen számunkra hely; szeretni fogod a nemzetet, melynek jó és balsorsa, immár ezeréves viszontagsága, fennállása valóságos világtörténeti csoda.

Ime ég az áldozati oltár, lángja fölcsap az egekbe, járuljunk hozzá tiszta lélekkel és töltse el minden gondolatunkat az a szeretet és lelkesedés, a mely *Vörösmarty Mihály* szívéből buzogott fel. Őt ünnepelevén, a magyar hazát ünnepelevén, a magyar nemzet dicsőségéről szól minden ének, mely *Vörösmarty Mihály* nagyságát zengi.

Te pedig Nagy Szellem, fogadd el a mi áldozatunkat jószágos szeretettel. A nemzet ereje az ifjúság; leendő nagy idők hőseit keresi bennök az érett férfiú szeme. Vajha az áldozók szíve állandóan termő talajává lenne a Te nagy eszméidnek, s a Te végtelen honszerelmednek millió meg millió kis szikrája lánggra lobbanna ugyanannyi ifjú kebelben!

Mi dolgunk a világon? küzdeni
Erőnk szerint a legnemesbékért.
Előttünk egy nemzetnek sorsa áll.
Ha azt kivittük a mély sülyedésből,
S a szellemharcok tiszta sugaránál
Olyan magasra tettük, mint lehet,
Mondhatjuk, térvén őseink porához:
Köszönjük, élet! áldomásodat,
Ez jó multság, férfi munka volt!

Vörösmarty.

VÖRÖSMARTY SZELLEMEHEZ.

Születése száz éves fordulója alkalmából.

Némuljon el ma minden hiú lárma,
Önérdék-harcz és áldatlan panasz,
S lelkünk a földi szennyet, port lerázva
Szálljon fel Hozzád, fényes Szellemarcz!
A nemzet szíve édesen remegve
Királyi trónod számolyához járul,
Fejedelmi költő, áldást kér nevedre
És kél hozsánna zengő ajakárul.

Jer, jer közénk! Im ég a büszke oltár,
Melynek tüzet meggyújtád egykoron;
Fásult szívekbe honszerelmet oltál,
S virágot sarjastál a romokon.
Ez a virág szívednek templomában
Magyar hazádnak sírján fakadott,
S midőn kinyílt — oszlék a sír homálya,
S föltámadott a *Múlt*, a nagy halott.

Fölcsendült aztán diadalmas ének:
— Alpár mezőin robogott a had,
Kard villogott és párduczos vitézek
Lobogtaták dicső zászlóidat.
A múlt idők káprázatos világa
A tétlen kornak lön szövétéke . . .
Ébredj fel, nemzet, költőd jós-szavára!
Nem veszhet el Árpád hős nemzete.

Uj eszme kél czikázó agyvelőbe,
Vezér: a *munka* nagy apostola,
S kíséri lantján buzditván előre
Az újjászült nemzetnek dalnoka.
Ő bűvös-bájos *hősi dal*, te voltál
A szellemharcznak ébresztő szava!
Szentebb örökség nincs e riadónál,
Mert jobbá vált egy nemzet általa.

S míg szólt ajkadról diadalmi ének,
Szívednek minden húrja reszketett . . .
Benn sajgott kinja vérező sebének,
Titokban ejtett fájo könyeket.
A nemzet-támasztó dicsáronába
Első szerelme belézokogott . . .
Ó nagy, erős szív megcsalódott álma!
Ó kinnal teljes honfiáldozat!

Zengj! . . . Zengj tovább! A millió kebelben
Visszhangra kél a «rendületlenül»,
Sasszárnyain fölszáll a fellegekbe,
S Hadúr csillagtrónjái felrepül:

Lelkednek égi szárnya-lebbenése,
A szebb jövő hitének *Szózata*,
A nemzet-szívnek együtt lüktetése,
Remény, s vigasz imádkozó szava!

Zengj! . . . Zengj tovább! E csodaszép zenében
Nyelvünk bűbája szíveket rabol:
A kételkedőt megtéríti a szégyen:
Hogy költő *így* dalolhat magyarul.
Ez édes, szép nyelv zúg a bőszi viharral,
Csaták tüzeben szór villámokat,
S ellebben félve a kelő sóhajjal,
Alomba ringat kis virágokat . . .

Tündérekéz himezése holdas éjjel,
Midőn a csillagok meséje szól,
Ezüstös fátylat teregetve széjjel . . .
E nyelvet, költő, hol leled, te, hol?
Álmodtad-e mig eszméid zsihongva
Virrasztottak feletted éjszaka?
Avagy lelkedbe isten-ajk susogta —
Hogy ez legyen a jobb kor záloga? . . .

Ó zengj tovább! . . . De nem. A kor viharja
Felkorbácsolja néped tengerét . . .
A forgatag hajónkat szirtre sújtja,
Ó jaj, a gyilkos hullám elmerít! . . .
És csend van aztán . . . csendje a halálnak,
Nem «nagyszerű», de nyomorult «halál» . . .
«Sírunknál síró nemzetek nem állnak»,
— «Szózat» költője igaz jós valál?»

Ne bánts, ó nemzet, ó ne bánts a költőt!
Lásd, néma lantja, néma ő maga,
Megölt hazája sorsaért gyászt öltött,
S nem árva, mint ő, a magyar haza.
Kisértetek járnak fel éjfelenkint,
Saskeselyű megtépi a szívét . . .
Elméje elborul . . . Ily éktelen kint
Szegény fejedre «vén ezigány» ki mért?

S feljajdulsz kínod szörnyű tengerében . . .
Egy dalt elsírni tépett hurodon,
Egy dalt, mely átok mennydörgése legyen,
Őrült kacaj a siri hantokon . . .
Megtört fény a haldoklónak szemében . . .
Vergődő lelked . . . végső sóhajod:
Átkod-e vagy imád? . . . remegve kértem . . .
. . . «Húzd, . . húzd! . . Ki tudja meddig húzhatod?»

«Ó lesz még egyszer ünnep a világon!»
Imává átkod így magasztosult . . .

A *hit* sugára áttört a homályon
Napfény legyőzte a sötét borút.
«Ó lesz még egyszer ünnep a világon . . .»
«Kifárad a vihar» — *feltámadunk!*
S reád borult az örökös, nagy álm . . .
S ránk kisütött éltetadó napunk.

Kiért epedtél fiatal reménnyel,
Kit nagynak jósolt férfin hited,
Kiért szenvedtél szörnyű szenvedéssel:
A *nemzet él* — — a nagy jóslat betelt.
Eljött az ünnep! . . . Zendülj égi «Szózat!»
«A millió sziv *egy* dalon hevül»
Pattanj fel zárja néma koporsódnak!
«Hazádnak rendületlenül!»

Gaal Mózes.

Vörösmarty Mihály élete.

Vörösmarty Mihály 1800 december 1-jén, Fehér-megyében, Pusztá-Nyéken, a Nádasdy grófok tiszttartói lakában született. Apja, kit szintén Mihálynak hívtak, a Nádasdy-család tiszttartója volt, anyja pedig egy derült kedélyű, költői lelkű nő: Csáty Anna.

Az apáról úgy beszélnek kortársai, mint komoly férfiúról, a ki maga volt a megtestesült becsületesség. Nem tartozott a nagybirtokú nemesség közé, ezért volt kénytelen habár tisztességes, de alárendelt állást foglalni el. Az Isten nagy családdal áldotta meg házasesetében; kilencz gyermeknek volt az apja; a két első leány volt, a harmadik fiú. Ez volt Vörösmarty Mihály.

Vörösmarty apja takarékos ember és jó gazda volt. Néhány év múlva a grófnak Nyék szomszédságában levő velenzei birtokát vette bérbe, s mert jó idők jártak a gazdaságra: szerzett Fehérvárott egy házat, s egy darab szőlőt. Tisztességesen gondoskodott családjá ellátásáról, s a gyermekek neveléséről. A jó anya egészen a családnak élt. A falubeliek igazi jótévője volt, minden ügyes-bajos dolgaikban hozzájártak, betegségeiket neki panaszolták el, s a nagyasszony adott nekik a maga házi patikájából orvosságot, s ha egyébként nem segíthetett rajtuk, hát szerető szóval megvigasztalta.

Ilyen derék, jó magyar emberek voltak Vörösmarty Mihály szülei. Kötelességérzet, becsületesség, költői hajlam, komolyság ezek voltak a jellemvonások, melyeket a fiú születéstől örökölt.

Az apa először a nyéki falusi iskolába küldötte legidősebb fiát, később házitánitót fogadott.

Mikor a nagyobbik fiú tizenegy éves lett, az apa elvitte Székesfehérvárra, s beadta a diákiskolába. Fogadott neki meg öcsésének kvártélyt, gondoskodott, hogy mindenük meglegyen, mire szükségük van, de józan észszel és böles előre látással korán kezdette velök éreztetni, hogy

nekik a tanulásra föltétlen szükségük van, mert szegény gyermekek, s maholnap a saját munkájuk után kell megélniök. Mihály mindig a legjobb tanulók közé tartozott, János a tanulásban csak

Az egyik esztendő rossz termése hátra vetette a gazdát, aztán elkezdett betegeskedni. Az apát megszállották a gondok, jövőre irányuló terve főleg az volt, hogy előkészítse feleségét arra az

VÖRÖSMARTY SÍREMLÉKE A KEREPESI TEMETŐBEN.

középszerű volt; Mihály komoly, esendes természetű, János élénk, pajkos, néha rakonezátlan, de alapjában véve ő is becsületos, jó szívű.

Kilencz gyermek fölnevelése sok gondot ad, no de sok örömet is. Nem volt zokszó és panasz a háznál, miglen megkezdődött a sorsnak csapása.

esetőségre, ha meg talál halni. Azt mondta feleségének, hogy a bérlettel fel kell hagyni, a mi pénzzé tehető, azt adja el, költözzék be a fehérvári házba, s valahogy takarékosan megélhet.

Ebben az időben Vörösmarty Mihály már tizenötödik évében járt. Kisebb diákokat tanított,

s legalább a ruháját s egyéb apró költségeit megszerezte. Szívesen eljátszott iskolatársaival, de mióta a diákpóéták kedvelt versformáját, a hexamétert megismerte a versbeszedett nyelvtani szabályokból, s Édes Gergelynek, a divatos magyar versfaragónak kacskaringós verseit olvasta: ő is kedvet kapott reá. Előbb hexametereket irogatott, majd magyaros verseket (alexandrinust). Egy-egy tréfás epigrammában gúnyolta ki társait, de ezeket nem adta oda senkinek. Felolvasta, s aztán eltépte. Néha lefoglák, hogy elvegyék tőle,

tanulmányait tovább folytassa. Az apa folyton súlyosbodó anyagi gondjai miatt nem segíthette fiát úgy, mint eddig. No de nem is volt már szükség. A tizenhat éves ifjú csaknem teljesen a maga erejéből élt meg. A kosztját és a szállását megszerezte, két fiút tanított ezért. Csak az tudja, hogy minő keserves ez a kenyér, a ki valaha ette. Vörösmarty lelkiismeretes házi tanító volt, de úgy látszik terhes volt a munka, mely vállaira nehezedett, mert a maga tanulmányaiban nem tett olyan fényes előhaladást, mint Fehérvárott.

CSAJÁGHY LAURA, VÖRÖSMARTY MIHÁLYNÉ.

de nem engedte, valósággal viadalra kelt velök. Inkább zárkózott, mint közlékeny természetű volt. Ha vakációkra haza ment, szívesen elhallgatta a tősgyökeres magyar nép fiainak nótáit, meséit, adomáit. Mindenkiel emberségesen bánt, az a természetes jóság, mely annyira sajátja volt, részvevővé tette mások szenvedései iránt. Előre látható volt, hogy belőle nem lesz veszedő, izgékony ifjú, nem fog éretlen kalandokra hajlani; a mily gazdag volt belső élete, épen oly egyszerű a külső. Sokat érzett és gondolkozott, de sem az egyik, sem a másik nem nyilatkozott meg nála rendkívüli módon. Apjának a józan-sága, lelkes magyarsága meg volt Mihályban is. A fehérvári iskolából felkerült Pestre, hogy

Pesten újabb magyar könyvek kerültek a kezébe. Baróti Szabó Dávid, Rájnisi, Virág Benedek fordításait olvasta. Ezek a költők kísérlették meg először a római költőket magyar klasszikai metrumban fordítani. Ezek állottak a verselés tekintetében mintaképül az ifjú előtt, a ki most még gyakrabban irogatott; bár nyilvánosságra nem került semmi ez időben való szerzeményei közül. Nyelvére nézve fontos dolog volt, hogy megismerkedett Révai Miklósnak, a legnagyobb magyar nyelvtudósnak a munkáival, s így mintegy megtalálta a leghelyesebb irányt, mely akkor csak kevés követőre talált.

Ily különböző hatások alatt fejlődött az ifjú, a ki ez idő szerint csak homályos sejtelmével sem

birt annak, hogy tulajdonképen mi lesz belőle. Ekkor sújtott le családjára a legnagyobb csapás. Apja, ki már évek óta gondokkal tépelődött, betegeskedett — hirtelen meghalt. A nagy család gyámol nélkül maradt. A legidősebb fiúgyermek, kire az a feladat várt volna, hogy apját helyettesítve, még csak tizenhét éves volt, a gazdaság vezetéséhez nem értett, s az özvegy kilencz gyermekével egyedül maradt.

Az özvegy reménykedett, hogy egy-két év alatt jóra fordul a helyzet, megtartotta a bérletet, s úgy gondolta, hogy két nagyobb leányával vezetni tudja a gazdaságot. Valójában pedig nem tudott azzal a gondolattal megbarátkozni, hogy idegen helyre költözzék, s ott hagyja a megszokott, kedves otthonát.

Ekkor lépett reá az anyagi romlás lejtőjére. Néhány év elég volt arra, hogy egészen tönkre jusson. A szép remények nem váltak be, a mi keveset az apa szerzett, azt lassankint mind el kellett adni, a bérletet abba kellett hagyni, s a népes család, mely annyi édes örömet s annyi emésztő gondot szerzett egykor a szerető szülőknek: széteszlott. Jó szívű rokonok kegyelemkenyerén nőttek fel a gyermekek; a legidősebb fiú nevelőnek állott be, János végezte a gazdasági iskolát, s állást kapott . . . A szegény özvegy «úgy maradt, mint a szedett fa» — egyedül, elhagyatottan . . .

Kenyeret szerezni, előhaladni, az anyát a nyomorúságból kiségetni: ez volt a cél, melyre törekedett. Későbbi nagyságát látván, látnunk kell mostani nyomorúságát is, hogy annál jobban tudjuk becsülni és szeretni.

Vörösmarty tizenhét éves korában az előkelő Perczel-családhoz jutott be nevelőnek. Három tanítványa szenvedélyes, daczos fiú volt, s a költői lelkű, komoly nevelőnek eleinte sok baja volt velök, miglen szeretetreméltó egyénisége, jósága és buzgósága, magyar szíve és lelke meghódította a Perczel-fiúkat, s a tanító meg tanítványai között a legmelegebb viszony fejlődött ki. Nehéz kenyér volt a nevelőség, főleg az olyan természetű ifjúnak, mint a minő Vörösmarty volt. Erzékeny és magába zárkózott ember, minden apró bántalmat kétszeresen szokott érezni, magába temeti és emésztődik rajta; sokat kellett neki is tanulnia, hogy tanítványait taníthassa, de ez nem lett volna baj, ha nem kellett volna ugyanakkor neki a maga céljaira is tanulnia. Mert akkor hallgatta az egyetemen a filozófiai tanfolyamot, s minekutána ezt elvégezte, magánúton a jogit.

Ámde bármily sok dolga volt is tanítványaival s magántanulmányaival, szépirodalmi olvasmányait nem hanyagolta el; a költő már ekkor élt benne, meg volt a maga külön lelki világa, az a titkos világ, mely megvigasztalta, a mely erőt adott neki. Rajongó lelkesedéssel olvasta Berzsenyi ódáit, s fellobbant szívében a láng; látta Kisfaludy Károly hazafias drámáit, tanuja volt annak a mámorító diadalnak, melyet az ifjú

drámaíró aratott, kezébe kerültek a többi magyar költők művei is, hallgatta Horváth Istvának, a magyar történelem lelkes tanárának az előadásait, a ki ábrándos, költői lélekkel járta a múlt, a régmúlt idők világát, s szíve bányájából felhordotta a haza- és nemzetszeretet kincseit: mindez táplálék, buzdtítás volt az ifjúra nézve. Midőn hivatalos dolgait elvégezte, könyveibe temetkezett, költői álmok igazete szállotta meg. Ő is megpendítette lantját, mint Berzsenyi, dicsőítette a nagyokat, ő is belenyúlt a nemzet múltjába és drámát kezdett írni a gyászos végű Salamon királyról . . . Ő is álmodozott babérról, költői névről . . .

Ez volt Vörösmarty külön világa, melyről nem tudott senki.

Két év múlva tanítványaival a tolnamegyei Bórszöny pusztára költözött le. A mit nem talált meg Pesten, azt megtalálta a pusztán.

Három lelkes katolikus pap volt a környéken, a kiknek barátsága Vörösmarty költői fejlődésére nagy hatással volt: *Egyed Antal, Teslér László és Klivényi Jakab*. Az irodalom csak Egyed nevét örökíté meg, mint műfordítóét, a másik kettőt az irodalomnak lángoló szeretete lelkesítette.

Egyed és Teslér gyakrabban találkoztak Vörösmartyval, könyveket adtak neki, kölcsönösen beszámoltak egymásnak készülődésükben levő munkáikról, megbírálták egymásnak a műveit, vitakoztak, szép jövőt jósoltak, tele voltak tüzzel, reménnyel, lángolással. Vörösmarty ekkor nyílt alkalmat arra, hogy az újabb magyar költőkkel s egynémely idegennel megismerkedjék. Így a huszonkét éves ifjú megtalálta a rokonérzésű emberekben első buzdtítóit, s hogy az ügyvédi pályától oly hamar eltért, s egész lelkével az irodalom felé fordult, azt jórészt három barátjának köszönhetette Vörösmarty, s köszönheti a magyar irodalom is.

Ebben az időben Vörösmarty főleg drámai babérokra álmodozott. Szeretett bolyongani az erdőben, a mezőkön. Vállára vetette a puskát, s neki indult a messzeségnek. Költő volt, a kiből a természet látása száz meg száz érzelmeket ébresztett.

Nevelői működését 1822—23-ban egy évre meg kellett szakítania. Patvariára kellett mennie, mert az ügyvédi cenzuránál szüksége volt e jogi gyakorlatra. Ez az év is állandó munkával telt el. Az ifjú költő sokat írt, sokat olvasott, s

Ne nézz, ne nézz vágyaid távolába,
Egész világ nem a mi birtokunk:
A mennyit a szív felfoghat magába,
Sajátunknak csak annyit mondhatunk.

Vörösmarty

Fák sudarán zápor s szélvész harezolnak időnként,
Mégis fenn a sas tartja királyi lakát.
A ki napot keres, a vésszel megvinni ne féljen,
Vagy közlélekként tőrje, ha porba szegzik.

Vörösmarty.

midőn a kenyérkereső pálya föltételeinek kívánt megfelelni: legnagyobb buzgósággal készült arra a másik pályára, mely dicsőséggel ugyan kecségette annak a kornak a gyermekét, de kenyérral nem.

Mennyi eszme zsongott ekkor az ifjú lelkében! Látta azt a világot, melyről gyermekkorában apjától hallott, apjától, az állapotokkal elégedetlen magyartól. Most egy alispán oldala mellett volt, a ki, mint megyéje kis világának első embere, minden mozgalomról értesült. Hallott a kormány erőszakoskodásairól, törvénytelen adó-kivetésről és katonaaállításról, hallotta a megye első embereinek elkeseredését, a különbözőeknek tapasztalta nembánomságát. S mert egy megye a többinek a hangulatát is híven visszatükrözte, ebben az egy képen bele volt foglalva egész Magyarországé. Az ifjú, ki eddig a múlt nagy eseményein merengett, múlt korszakok erőszakos mozgalmait igyekezett drámáiban megfesteni, s a ki olvasta az elnemetesedés korát ostorozó Berzsenyi szilaj, átokdörgő ódáját: közönbös nem maradhatott nemzete sorsával szemben. A történelem eddig is kedves olvasmánya volt, most meg kétszeresen azzá vált. Önkényt kínálkozott a helyzet arra, hogy a múltat a jelenel összehasonlítsa: a minő lelkesítő volt az, épen oly kétségbeejtő ez; az fényével és nagyságával izgatta, ez süllyedésével elszomorította. És megszólalt szívében egy titkos hang: nem szabad hallgatni, de nem tudta, hogy miként szólaljon meg, nem tudta a formát. Ekkor jelent meg a «Hebe» című szépirodalmi zsebkönyvben egy kisdud eposz a «Székelyek Erdélyben» czimen. *Aranyosrákosi Székely Sándor* írta. Igénytelen kísérlet volt, melyről ma bizonyára nem emlékeznek meg az utókor, ha termékenyítőleg nem hatott volna Vörösmartyra.

Ime megtalálta ő is a formát. *Époszt* fog írni nemzetének, mert erre van a tésedt kornak szüksége. A múlt dicsőségének legfényesebb kerete az eposz, nem a dráma, mely megrázó, lesújtó mozzanatokban gazdag; eposz kell, a mely fölemel és lelkesít.

Így született meg «Zalán futása»-nak az eszméje.

*

1824-ben visszament Pestre, hogy átvegye ismét tanítványainak nevelését, s egy évi joggyakorlat után letegye az ügyvédi cenzurát, mert mindenáron le akarta tenni, bár ügyvédségre nem számított. Ekkor már javában írta a «Zalán futása»-t; gyorsan s nem lankadó kedvvel készültek a hexameterek, s nem kellett egész év: a tiz énekes eposzt befejezte. Ugyanekkor drámáján is dolgozott, apróbb költeményeket is írt. Egy-kettő megjelent, s a Pesten lakó írók között immár a neve néha-néha szóba került, a nélkül azonban, hogy nagy reményeket fűztek volna hozzá.

Barátainak a száma is szaporodott kettővel. Az egyik Zádor volt, a másik Deák Ferencz.

Zádor nagy tisztelője volt Vörösmartynak, a legnagyobb bizalom és szeretet fejlődött ki közöttük, Zádor ismertette meg Vörösmartyt Deák Ferenczcel, a ki akkor még huszonegy éves volt, s nyilvános szereplését nem kezdette meg. A két rokonérzésű és gondolkodású ember kölcsönösen megtetszett egymásnak, s mindvégig a legnemesebb, a sirig eltartó barátság fűzte össze a leendő költőfejedelmet, s a legnagyobb államférfiút.

Az Aspasiában a «Zalán futása»-ból egy részlet jelent meg mutatványul. Nagy feltűnést keltett, mert nem kicsiny dolog volt az, hogy egy

VÖRÖSMARTY SZOBRA SZÉKESFEHÉRVÁROTT.

alig huszonöt éves ember egyszerre egy hatalmas eposzszal álljon elő. Akadtak olyanok, a kik nem bíztak a sikerben — ezek között volt Kisfaludy Károly, Bajza, Kazinczy — de akadtak számosan, a kik lelkesedve olvasták, fényes, nagy jövőt jósoltak Vörösmartynek. Erre aztán előfizetési íveket bocsátott ki, s 1825 augusztus havában megjelent a «Zalán futása» tiz éneken. Mindössze 88 előfizető gyűlt össze. Manapság a leggyaralóbb versíró is kétségbeesnék, ha első «Zsengei»-re csak ennyien fizetnének elő. De hát Vörösmarty akkor élt, mikor a közönség a könyvvásárlástól úgy félt, mint a tüztől.

Bár kevés volt az előfizetője, annál több volt

az olvasója. Valóságos irodalmi eseményé vált abban az évben, mikor a politikai életnek is óriási szenzációja volt: 1825-diki országgyűlés összehívása. Izgalom, reménykedés, várakozás töltötte el a honfű kebleket.

Az első siker, mely fényes és általános volt, döntőleg hatott közre, hogy Vörösmarty az írói pályára lépett, ámde ez a pálya akkor még nem adott kenyeret. Vörösmartynak korántsem alakultak olyan kedvezőleg a viszonyai, hogy erre hamarosan gondolhatott volna. Sem akkor, sem ezután nem volt benne hajlandóság és rátermettség arra, hogy olyat és akkor írjon, a mire és a mikor nem volt ihlete. Már pedig még ma is kénytelen a magyar író szakmány-munkát is végezni, ha meg akar a tolla után élni.

Így történt, hogy Vörösmarty az ügyvédi diploma daczára megmaradt még ezután is nevelőnek.

Zalán-ja dicsőséget és hírnevet eleget szerzett neki, de pénzt édes keveset. Bizakodott abban, hogy színművei jobban fognak kelni. Elővette *Salamon-ját*, újra átdolgozta, simitgatta; majd befejezte *Kont* című drámáját, s mindkettőt ki szándékozott adni. A dolog azonban húzódott-halasztódott, Vörösmarty lemondott a Perczel-családnál nyolcz évig folytatott nevelői állásáról, egyik rokonához húzódott vissza, tisztán írói munkásságának élt; majd meglátogatta édes anyját, kit nevelő korában már állandóan segített, s midőn látta, hogy szegény minő szűk anyagi viszonyok között él, megint sürgető szükségét érezte annak, hogy valami biztos jövedelmet hajtó foglalkozás után nézzen. Tervegette, hogy Székesfehérvárott telepszik meg, ügyvédi irodát nyit — de aztán a véletlen másképen határozott. A *Tudományos Gyűjtemény* című folyóiratnak a szerkesztését vállalta el, s 1828-tól kezdve, mintennek a szerkesztőjét, találjuk Pesten.

Annyi töprengés, bizonytalanság után végre megtelepedett. Sok fizetése nem volt, de remélte, hogy műveivel is szerez valamit, s a kiadó is biztatta, hogy egyéb munkával is meg fogja időnkint bizni.

1825-től kezdve 1832-ig rendkívüli írói munkásságot fejtett ki. A pályatoró ifjúság hevével és kitartó szorgalmával dolgozott.

Rövid öt esztendő alatt a következő kisebb-nagyobb terjedelmű elbeszélő költeményeket írta: *Cserhalom*, *Tündérvölgy*, *Délsziget*, *Eger* (három énekben), *Széplak*, *Magyarvár*, *Rom*, *Két szomszédvár* (négy énekben); továbbá elkészült *Salamon*, *Bujdosók*, *Kincskeresők* című drámája és *Hábador* című drámai költeménye, végül *Csongor és Tünde*.

Ha még hozzá vesszük, hogy ugyanezalatt az idő alatt szerkesztett folyóiratot, abba is írt cikkeket, számos lírai költeménye is jelent meg az *Aurorában*, a *Koszoróban*: bizvást elmondhatjuk, hogy egyike volt ebben az időben legtermékenyebb költőinknek.

Bármerre tekintünk a harminczas-negyvenes évek irodalmi életében, Vörösmartyt ott talál-

juk a legmunkásabb és legbuzgóbb előharczosok között. Hol mint vezér, hol mint közkatona szolgálja a nemzeti művelődést. Lángoló lelkesedéssel vallja a nagy Széchenyi elveit a magáénak, s mint költő leghívebb kifejezője a reformátor eszméinek.

Valóban az utókor emberének a legnagyobb tisztelet érzésével kell arra a magyar költőre gondolnia, a ki ily küzdelmes években dolgozván, ó keservesen dolgozván a mindennapi kenyeréért, baráti viszonyban lévén a kor leghatalmasabb és legbefolyásosabb embereivel: mint *magyar író* annyit tett a közjóért és annak megérdemlett anyagi jutalmát sem meg nem kapta, sem nem kereste.

A sors azonban úgy akarta, hogy boldog is legyen.

Midőn férfi kora delére ért, midőn a negyvenedik évét túlhaladta: meglátott egy nőt: *Csajághy Laurát* és megszerette. A művelt lelkű, vidám kedélyű Laura Vörösmartyt, a nagy költőt már régóta bálványozta. És a szép lelkek e szövetségéből házasság lett.

1843 május 9-dikén vezette oltárhoz. A gondoktól nem ment, de szelid örömeiben gazdag családi élet réve megnyílt a nagy költő előtt. Nagyon reá szolgált erre, adósa volt vele a sors.

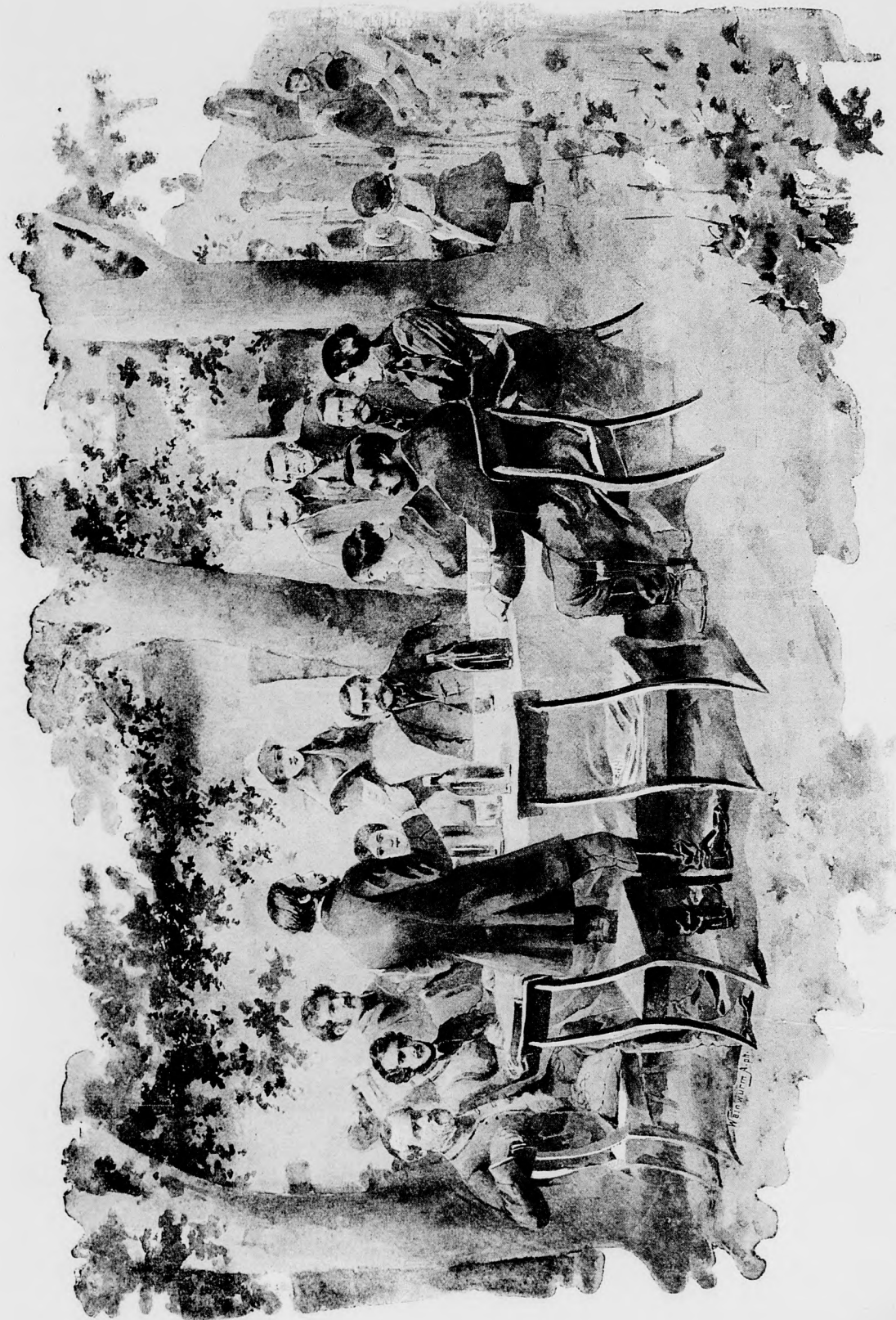
Az ünnepelt költőfejedelemnek élete utolsó évtizede tele volt anyagi gonddal, ehhez járult a forradalom után lelki töprengése is. Mindvégig szűk módban élt, nem értett ahhoz, hogy állást szerezzen. De nem is akart, mikor Eötvös megkínálta őt egyetemi tanársággal, visszautasította. A politikába nem vegyült bele, bár képviselői mandátumot vállalt 1848-ban. Jötevője és atyai támogatója volt *Petőfi Sándornak*, midőn e hatalmas ifjú lángelme még ismeretlen volt az irodalomban. Ő segítette arra, hogy első kötete napvilágot láthasson. Nem irigyelte sikereit, igaz szívvel örült azon. S midőn politikai nézetek miatt a heves *Petőfi* egy költeményével őt megtámadta, azt is elfelejtette, mert sokkal nemesebb lélek volt, hogy sem haragot tudott volna tartani. Leghívebb, legigazabb barátja *Deák Ferencz* volt, s anyagilag *Batthyány Kázmér* támogatta, midőn egy kis földbirtokkal ajándékozta meg, melyből évi 500 forint biztos jövedelme volt.

Egyébként a forradalom lezajlása után a mindennapi kenyér gondja tépte a lelkét. Családjá jövőjének a biztosítása foglalkoztatta mindunt-

Kié a hon, ha nem miénk?
Ha érte mindent megtevének,
Ha tiszta kézzel áldozánk
S lettünk, mi eddig nem valánk.

Nincs hatalom,
Mely visszanyom.
Es még neked virulnod kell, oh hon,
Mert Isten, ember virraszt pártodon.

Vörösmarty.

VÖRÖSMARTY ELSZÁVALJA A "FÓTHI DAL"-T.

lan. Hozzá járult ehhez lelke szárnyának megtörése. Ha akart is, nem tudott dolgozni. Lelkére sötét árnyék borult, halálos szomorúság, bizonyos neme a közönyösségnek. Kezdett betegkedni, külsejét elhanyagolta. Megtört, beteg ember lett belőle. Csak olykor-olykor lobbant fel a régi fényvel elméje, de aztán ismét visszacsúgyedt előbbi vigasztalan állapotába.

«Kedélye — úgymond Gyulai — föl volt dülva, mint a haza földje, mint az alkotmány, mint a nemzetiség: rom volt, mint Magyarország». Eleinte, hogy olcsóbban megélhessen, vidéken lakott, de hű felesége sürgetésére 1855 őszén felköltözött Pestre, hogy gyógyíttassa magát. Meghalni jött fel . . . november 19-dikén ugyanabban a házban halt meg, a hol Kisfaludy Károly.

November 21-dikén temették el.

A nemzet megsiratta a nagy költőt. Pesten eladdig magyar költőt oly ünnepélyes pompával nem temettek el, mint Vörösmarty Mihályt. S midőn Deák Ferencz gyűjtést indított a költő szegényen hátra hagyott családjá fölségítésére: rövid idő alatt százháromezer forint gyűlt össze. Ő élt még lelke Árpád nemzetének.

*

És most, midőn e sorokat írom, megmozdult a magyar társadalom, hogy szobrot állítson születése száz éves fordulójá alkalmából Vörösmarty Mihálynak az ország fővárosában.

Előbb kellett volna már az ő szobrának ott állania a Széchenyié mellett. Ám jól van így is, jobb későn, mint soha. Az egykori költőfejedelem nagyságán nem változtat az idő. Neve ott ragyog a legmozgalmasabb és legtevékenyebb kor vezérférfiai között, szíve örökül maradt reánk hazafias ódáiban, nyelvének bűbája édes mindnyájunké, s ha meg-megindul bennünk a lélek, s nemzeti életünk szomorú vagy öröndetes jelensége eszünkbe juttatja a hazát: fölzeng millió ajakról Vörösmarty imája: a «Szózat».

Vörösmarty, mint elbeszélő költő.

Az «Aspasia» című folyóiratban, 1825-ben a *Zalán futásából* egy részlet jelent meg mutatványul.

Nagy feltűnést keltett, mert nem kicsiny dolog volt az, hogy alig huszonöt éves ember egyszerre egy hatalmas eposzszal álljon elő, holott mások egész életükön át tervezgették, s még sem tudták elkészíteni.

Erre aztán előfizetési íveket bocsátott ki, s 1825 augusztus havában megjelent a «Zalán futása» tíz énekben. Mindössze 88 előfizető gyűlt össze.

Bár kevés volt az előfizetője, annál több volt az olvasója. Valóságos irodalmi eseménynyé vált abban az évben, mikor a politikai életnek is óriási szenzációja volt: az 1825-diki országgyűlés ösz-

szezhívása. Izgalom, reménykedés, vágyakozás töltötte el a honfű kebleket. A kormányoknak végre be kellett látnia, hogy országgyűlés nélkül Magyarország nem tud boldogulni. Tömérdek sérelem várt orvoslásra, a felesigázott vágyakozás láza mindenütt érezhető volt. Ösztönszerűleg érezte mindenki, hogy kell valaminek történnie, mert a jelen sivár, a jövő pedig bizonytalan. A mult intő, buzditó példája éppen kapóra jött, s ha valaha mű a kellő időben jelent meg: bizonyára «Zalán futása» volt az.

Mily gyönyörű *Zalán futásának* a bevezetése!

Híven kifejeződik benne a hazafiúi bánat, a mult dicsőségének verőfénye, melyre a nemzet

KISFALUDY K. RAJZA A «CSERHALOM»-HOZ.

bánatosan néz vissza; a késő unoka, kit a nyugalom napján ily év hozza fényre, a lányka mulandó szépségén függött, de ime most biztos erőt érez, nagyra kelendő képzetek villantak meg kebelében, énekelni akar az ösökről, ámde aggodalom szállja meg: vajjon lesz-e a tehetősebbek közül, a ki hallgasson szavára . . .! Az elmúlt szép teteknek gondja elriasztja álmát: harezok fergetege izgatja fölhevült képzetét, s késő bár, de zengi.

A honfoglalás költői történetét párduezos Árpádról, a ki legyőzte a Tisza-Duna közének gögös urát, Zalánt Alpár sík mezején.

Kiváló érzékkel ragadja ki az évekig tartó küzdelem legfontosabb mozzanatát, a mint ezt a történeti művekből olvasta; kevés, lényegtelen az, a mit talált, óriási képzelő erőre volt szüksége, hogy pótolja mindazt, a mi hiányzott. Teremt ese-

ményt, teremt esodavilágot, mert e kettő nélkül nincs eposz. Átveszi Aranyosrákosi Székely Sándortól Hadúrta, a magyarok istenét, oda állítja melléje a perzsa-hitrege Arimánját (Ármányt) a gonosz istent, a magyar népmesék tündéréből alkotja a Délszaki tündért; szíve titkos redőiből veszi kölesön Hajnát a szép szűzet, kinnek szépségét bűbajos képzelete kincsének minden ragyogásával festi; oda állítja Árpád mellé második hőstül Etét. Az egyretű eseményt megtoldja szép epizódokkal.

Mi hibát talál «Zalán futása»-ban a műbíró?

Eposz, s mint ilyen nem hiba nélkül való. Az eposz csak mondákon épülhet fel, a mondának a köztudatban kell élnie, már pedig nekünk a honfoglalás korából csak mondatredőkeink maradtak fenn. Vörösmarty összes mellékszereplői képzelő alakok; az eposzban a mondavilág esodás hitének: mithológiájának szerepe, még pedig fontos szerepe van (machinatio), Vörösmartyt ezt is művészileg meg kellett alkotnia, mert a magyar pogányok vallásáról csak sejtelmünk van, biztos adataink nincsenek; az eposzban egy főhősnek kell lennie, a ki mindig a középpont, köréje csoportosulnak a mellékesemények, Vörösmarty Árpádját el-elvesztjük az események tömkelegében a szemünk elől, s gyakran Ete a második hős egészen háttérbe szorítja: így bomlik meg a «Zalán futása»-nak eselekmény egy-ége.

Ámde a részletek szépsége, a leírások mesteri színezése, a nyelv bűbája, a teremtő képzelet pazar gazdagsága, minden sorban elárulják a nagy költőt. Ezt éreznie kellett minden olvasónak nemcsak akkor, mikor az eposz kedvelt műfaj volt, éreznie kell ma is, midőn az olvasóközönség ízlése annyira megváltozott.

Vörösmarty 1825—1832-ig a következő kisebb-nagyobb terjedelmű elbeszélő költeményeket írta: Cserhalom, Tündérvölgy, Délsziget, Eger, (három énekben), Széplak, Magyarvár, Rom, Két szomszédvár (négy énekben).

Magyarvár és Rom című töredékekben kísérletet tett az ő magyarok életéből merített történet megírására. Nagyszabású eposzt tervezett, hogy nem fejezhette be: az nem tehetségén, hanem a mondák teljes hiányán mult. A leghatalmasabb képzelő erő sem lett volna elég ahhoz, hogy pótolja azt, a mi nem volt; már a *Zalán*-ban is sok a költői fikezió, hát még egy olyan korból vett elbeszélésben, a melyről a história nem tudott semmit. A Cserhalom Szent László király mondaköréből meríti tárgyát.

Szép hősi történet ez, lelkes versekbe foglalva; nem volt a költőnek szüksége arra, hogy mondat teremtse, annyit, a mennyire szüksége volt, kézen talált, ámde sem ebben, sem *Eger*-ben nem találjuk meg a mozgalmas, élénk, tovább fejlődő és egészes kikerekedő történetét. Mindenikben káprázatos színekkel ragyog a költői fantázia, a lírai hév uralkodik a tárgyon és a költőn egyaránt. Mindenikből kiérezzük, hogy Vörösmarty-

nak epikai költeményeiben is a lírai költő ér a legtöbbit.

Legértékesebb a komor háttérű *Két szomszédvár*, mely a Sámsonok és Káldorok élet-halál harezát tárgyalja. Az utolsó Sámson kiirtja a Káldorokat, s Enikő, a Káldor ház szép sarjadéka is elpusztul. A sírból feljaro árnyéka üldözi Tihamért. A magyar romantikának egyik legszebb terméke ez. Az esemény folyamatosságát ritkán zavarja meg fölösleges részletezés, elmélkedés. Rohamosan halad előre, s a komor befejezés mélyeséges részvétet kelt a hős iránt, a ki bűnhődik, s e bűnhődésre reá szolgál.

A harminczas évek végéig nem írt már hosszabb költői elbeszélést. A közönség érdeklődése is erősen megesapant-e műfaj iránt, a politikai és társadalmi viszonyok sem kedveztek a költészet e műfajának. Ámde azért Vörösmarty nem lett hűtelen az elbeszélő költészethez. Mindig visszatért ahhoz, s hol a történeti multból merített tárgyat, hol a nép életéből, vagy szabadjára eresztett képzelő tehetsége tetszése szerint csapongott. A magyar történelemből veszi következő kisebb elbeszéléseihez a tárgyat: *András és Béla*, *Csák*, *Turi nője*. *A buvár Kund*, *Toldi*, *Hedvig*, *Salamon*, *Kemény Simon*; monda és történelem keverednek a következőkben: *Az ősz bajnok*, *Szilágyi és Hajmási*, *Szép Ilonka*; a népelet szolgáltatja a tárgyat *Csik Ferke*, *Mák Bandi*, *Gábor deák*, *Laboda* című költeményeihez; tisztán képzelő történet *A rabló*, *a Bánkódó férj* (történeti a háttér). Ma az efféle elbeszélő költeményeket hol balladának, hol románcznak szokták nevezni, abban a korban főleg a német ballada írók nyomán haladtak költőink. Vörösmarty szerencsés érzékkel nyul bele a népeletbe, s egy-két pompás történetet mond el (*Gábor deák*, *Csik Ferke*, *Mák Bandi*.) bizonyosságul annak, hogy a népelet iránt is van kiváló érzéke, s mintegy reá mutat erre a gazdag forrásra, melyet oly kevesen kerestek fel abban a korban.

Minden tekintetben kimagaslik a *Szép Ilonka*. Ennél bájosabb, tökéletesebb kis elbeszélést gondolni sem lehet. Mátyás király kalandos életéből vette vagy inkább teremtette meg a tárgyat. Mátyás vadásznak öltözve elvetődik Peterdi házához. Peterdi unokája, Ilonka megszereti őt. Midőn később Budán, mint királyt pillantja meg az ifjú vadászt, vérző szívvel megy haza, s szerelmi bánata elhervasztja, megöli. A mily egyszerű a történet, éppen olyan megható. A vidám, pajzán hang, melyen kezdődik, a lelkes, hazafias lelkesedés, melylyel folytatódik mélyeséges szomorúság akkordjaiba vész el. A szenvedő leány panasztalan kínjainak a festése oly elragadóan szép, a «liliom hervadását» látjuk, a mint hideg őszi szél megsapja, s a szirmok összezsugorodva lehullanak.

A mely király hű népének szívében
Mint trónusán ül, győzhetetlen az,
S mindenható, mint égben Istenünk.

Vörösmarty

Vörösmarty mint drámaíró.

Vörösmarty szép szellemének műveiben az utókorra hagyott gazdag tartalma ma meglehetősen holt kincs, melyet édes-kevesen keresnek fel, hogy lelkeket nemesítsék, gazdagítsák véle.

Vörösmarty manapság már inkább csak iskolai auctor. Szellemének a társadalmi életben való hatása elveszett, pedig jó ideig legolvasottabb költője volt Magyarországnak. Örökbecsű műveket alkotó magyar költőt a feledés sorsa eddigelig ily nagy mértékben nem ért.

Elszomorító és megdöbbentő jelenség, hogy száz mívelt magyar polgár közül kilenczven nem tud egyebet Vörösmartyról, mint a gimnáziumban tanult irodalomtörténeti könyvnek félig elfelejtett rövid kivonatát, s talán el tudja mondani könyv nélkül a «Szózat»-ot. Talán még azt sem. De a Vörösmarty költészetében megnyilatkozó tartalmas nemzeti érzés, a költőnek tisztult és emelkedett világnézete nem ment át tudatába a mai intelligenciának, miként nem szűrődött át lelkén a nagy költő eszményi jellemének és tanulságos pályájának tartalma, mely műveiben leíródik, s melynek — mint Gyulai Pál mondja — méltó emléke lehet úgy a férfiak, mint a nők szívében.

S mindennek okát a kor vastag realismusában kell keresnünk, mely nem bír fölemelkedni a nemzet legigazibb költőjének fenkölt, mélyen erkölcsös világnézetéhez, kinél tisztultabb eszmeiségre senki sem emelkedett nálunk.

*

Lirai költeményei és balladái közül egyik-másik ismeretes még a közéletben is; epikai alkotásait az iskolában szoktuk tárgyalni; drámaival azonban még az iskolában sem igen szoktunk foglalkozni.

Igaz, hogy Vörösmarty drámái ellen sok kifogás emelhető, különösen a színpadi technika nézőpontjából.

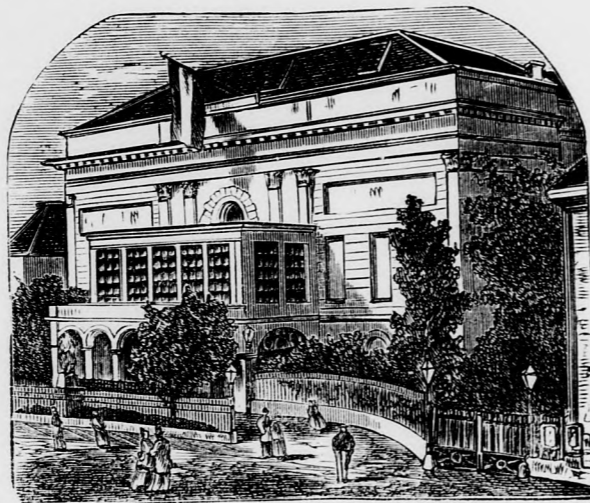
De ugyanez állítható a Goethe és Schiller drámáiról is; a német színpad mégis állandóan műsoron tartja ezeket. S bizony nem szolgál dicséretünkre, hogy nálunk a színpadról a Vörösmarty drámái teljesen leszorultak; s hozzá leszorították a Vörösmarty drámáit az idegenből átültetett drámák, mely sokszor nemcsak költői érték tekintetében állanak a Vörösmarty drámái mögött, de igen gyakran erkölcsi értékük és hatásuk is felette kétes.

Mert Vörösmarty drámái nem gyenge kísérletek; semmiképen sem méltatlanok azok a nagy Vörösmartyhoz. Hiszen a költészetnek egyetlen ágát sem miveltte Vörösmarty olyan odaadással, mint a drámát, bár élete végéig csak a lírához maradt hű. De költői műveit felerészben drámái szolgáltatják.

S ezen drámáknak mindenképp irodalomtörténeti jelentőségük van: *jóteknony hatást gyakoroltak a magyar dráma fejlődésére.*

Az 1790-ben megszületett magyar színpad sokáig átdolgozott német drámákból táplálkozik. Különösen hozzácsatolja a magyar színpadot a bécsi színpadhoz egy 1795. udvari rendelet, mely szerint előleges cenzúra nélkül magyar színpadon csak azok a darabok kerülhetnek előadásra, a melyeket már Bécsben előadtak.

A bécsi színpad gyámkodása alól *Kisfaludy Károly* szabadítja fel a magyar színpadot, ki sikerült magyar tárgyú vígjátékokat ír, s komoly drámáiban megjelenik a magyar romantizizmusnak jellemző vonása: a hazafüi érzés növelésének tendenciája. Az európai népek ez időbeli u. n. romantikus irányát jellemzi bizonyos beteges rajongás a francia forradalommal végleg eltemetett középkor iránt. A magyar költő sokkal egészségesebb okokból fordul a magyar középkor felé: a múlt dicső képeiben nemzeti fájdalmának és csüggedésének vigasztalást és buzdítást keres.

A RÉGI NEMZETI SZÍNHÁZ.

Ez z irány nyilatkozik meg már a *Kisfaludy Károly* komoly drámáiban, melyek azonban még forma tekintetében teljesen a divatos német drámák mintáira készültek.

A magyar romantizizmusnak ismertetem fel fogása jut teljes diadalra a Vörösmarty époszaiban, s ugyanez nyilatkozik meg drámáiban is. De Vörösmarty már nem elégszik meg a hazafias eszmék hangoztatásával; költői hatásra is törekszik; a nemzeti tárgy művészi kidolgozásával, a drámai művészet érvényesülésével: a cselekvénynek lélektani alapon való bonyolításával, a jellemfestés igazságával, a szenvedélyek erejével, a dikező költőiségével akar hatást elérni.

Első drámái: *Salamon* és a *Kont* történetét tárgyaló *Bujdosók* egészben véve még csak dramatizált történeti események, melyeket *Kisfaludy Károly* drámáitól csupán a nyelv költőisége különböztet meg.

A *Kincskeresők* című tragédiában már sok megrázó drámai jelenettel találkozunk, de egész-

ben véve ez a dráma a kísérletiest, a rémest kedvelő ez időbeli német dráma hatását mutatja.

Következő két drámája: *Vérnász* és *Marót bán* a szövevényes bonyodalomban és a szenvedélyek megrázó festésében kitünő francia romantizizmusnak hatását érezteti. Az ezután írott *Áldozat* pedig a Shakespeare drámáinak mélyreható tanulmányozására vall; mig utolsó drámájában: *Czillei és a Hunyadiak*-ban ismét csak dramatizált történetet nyújt.

A *Vérnász*, *Marót bán* és az *Áldozat* legköltőbb drámái Vörösmartynak; s bár a cselekvény gyors menetét a gyakori epizódok, az epikai és lírai elem túltengése ezekben is minduntalan feltartóztatja; s a szövevényes cselekvény nem a színpadon megy végbe, hanem csak a színpadon elbeszélük, — s mint Vörösmarty maga mondotta — drámáinak személyei a sok beszéd miatt nem érnek rá cselekedni; sőt itt-ott a lélektani megokolás és legtöbbször a tragikum követelményei ellen is vét Vörösmarty: mindamelltt ezen drámáit a szépen kigondolt mese, a szenvedélyek megrázó festése, egy-egy hatásában fölülmulhatatlan jelenet, a magukban értékes monológok, s egészben véve a nyelv utólérhetetlen költőisége irodalmunk maradandó értékű alkotásai közé emelik.

A vígjáték terén pedig Vörösmarty egyetlenek mondható kísérlete: *Csongor és Tünde* című tündéres drámai költeménye, melyben a magyar költői nyelv eleddig utólérhetetlen bűbájjal szólalt meg, a magyar irodalomnak egyik legnagyobb ékessége.

S ha a szigorúan drámai követelmények tekintetéből még ezen remekmű ellen is emelhető kifogás, mindamelltt annyi költőiséggel bírnak drámái, hogy olvasva — mikor a színpadi tükör nem veri vissza sokszorozva a fogyatkozásokat — Vörösmarty drámái minden tekintetben a remekművek hatását gyakorolják reánk.

E. Kovács Gyula, a kiváló tragikus színész színre hozta Vörösmarty drámáit, átdolgozván őket a színpadi technika követelményei szerint. Ugyanannyi tanulmányt fordított Vörösmarty drámájának színrehozatalára, s egy-egy szerepnek kidolgozására, mint a Shakespeare-szerepekre. S a kiknek alkalmuk volt látni az E. Kovács Gyula Vörösmarty alakításait, azok bizonságot tehetnek róla, hogy ugyanolyan hatást is ért el velük, mint Shakespeare-alkításaival. A mi fényes tanúbizonyossága a Vörösmarty drámáiban rejülő költői erőnek.

A Nemzeti Színháznak egykori érdemes igazgatója pedig Vörösmartynek *Csongor és Tünde*-jét alkalmazta színre, s ez a darab azóta a Nemzeti Színháznak s általában a magyar színpadnak egyik leghatásosabb darabja.

S Vörösmarty nevét még egyéb emlékek is hozzákötik a Nemzeti Színházhoz, ezen fontos kulturintézetünkhöz. Mig Vörösmarty meg nem nősült, 1843-ig legmeghittebb társaságát a Nemzeti Színház akkori jeles tagjai alkották, kik szí-

vesen vették a nagy költő tanácsait, meghajoltak tekintélye előtt, javukra fordították tartalmas kritikáit, melyek a magyar dramaturgiai dolgozatok között ma is számot tesznek. Vörösmarty méltatta ezen drámái kritikáiban először legjelesebb tragédiánkat, Katona *Bánk bán*-ját. S Vörösmartynek *Árpád ébredése* című alkalmi drámájával nyílt meg a Nemzeti Színház 1837-ben.

*

Vörösmarty drámaírói működésének nagy jelentősége van a magyar dráma fejlődésére. S ha meggondoljuk, hogy ugyanilyen, vagy talán még jelentősebb fordulópontot jelez Vörösmarty epikánk és liránk fejlődésében: akkor eléggé átértelhetjük, minő korszakot alkotó egyéniség Vörösmarty a magyar irodalomban. Lehetnek költőink, kik egyik-másik műfajban felülmúltak; de a magyar irodalom fejlődésére való jóteknony hatás tekintetében senki sem versenyezhet vele.

Rencz János dr.

Vörösmarty mint lírai költő.

Vörösmarty valódi erejét, a lirait, ő maga nem érezte, bár élete minden szakában művelte a lírát. Époszaiban a *lírai hevület* kölcsönzött szárnyakat, leíró részeiben a lírai érzés az életadó, drámáit is a nyelven kívül az érzelmek heve teszi értékesé. Szóval Vörösmarty arra született, hogy kedélye mélységéből, mint gyöngyhalás a tenger mélyéből, meritse legszebb kincseit.

Külső mozgalmakban nem volt gazdag az ő élete. Izgató, nagy szenvedély nem bolygatta, legalább olyan szenvedély nem, a mely meggondolatlan lépésre szokta ragadni az embert. Első szerelme visszaszorult a szívébe s csak belülről, mintegy észrevétlenül munkált. Reá öntötte csalódása keservét, epedő vágyakozásának melegét egyes alakjaira. Nem tör ki hevesen. «Rajtaveszett örömem dalait panaszosra cserélvén — Hasztalanul eget és földet kérlelve betölték» — zengi a *Zalán*-ban, de sehol ennek nyomát nem találjuk. Egy-két dal sejteti csupán velünk, hogy a költőnek valami titkolt vágya van. Az a Vörösmarty, a ki az anyagi helyzet sanyarúságát nem fejezi ki, sem költeményeiben, sem barátai között, szerelmét sem írja meg; nem a világ elé való ez. A kor lírai költészetének sincs meg akkor még az *egyéni vonása*. Vörösmarty tartózkodó, inkább magába zárkózó, mint közlékeny természetű ember volt. Szerelmi dalai, miket házassága előtt írt, nem is hatnak közvetlenségükkel az olvasóra.

Szerelmi lírájának két különösen bájos terméke van: «*A kis leány baja*», melyet évtizedeken át országszerte énekeltek, mint a század elején Csokonai «Reményhez» című dalát és az «*Idához*» című; legértékesebb, mert eszmékben és hangulatban egyaránt leggazdagabb a *Merengőhöz*. Ez volt a ritka szép menyasszonyi ajándék, melyet a költő jegyesének adott: az érzelme mély-

sége és nemessége párosul e költeményben a hangulat elégiai bájával, az eszmék eredetiségével és nagyságával.

És még csak egyszer zendül meg aztán húrján ez a dal, tele remegéssel és aggodással, midőn a sors csapásai alatt megtört férfi így szól feleségéhez:

«Nem fáradsz-e reám mosolyogni, ha csüggedek és ha
Megszédít a gond, túrni szeszélyeimet?
Nagy feladás vár rád: fiatal szívednek erényét
Tenni napul megtört életem árnya fölé.»

Igy nyilatkozik meg Vörösmarty szerelme. Nem szenvedély és tűz az alaphangja, de sok benne a mélység; szelíd és becsületes ez az érzés, hű kifejezője Vörösmartynek, a jó és nemes szívű embernek.

Füi szeretete két költemény irására ihlette őt. Mindkettő örök emlék annak a jó anyának a sirján, kit a költő végtelenül szeretett. Úgy fáj Vörösmartynek, hogy ott sem lehetett, mikor a jó anya meghalt.

No és «*A szegény asszony könyve*». A füi szeretetnek imádsága ez a kis történet keretében foglalt kép arról a jó öregasszonyról, a ki hajdanában, míg férje élt s jobb napokat látott, a szegényekkel érezte a jóságát, később is megfelezte a szükölködővel kis kamráját s maga gyakran szükségét látott, a ki imádságos könyvét is kétféle szakítja, hogy legalább mennyei táplálékban részesítse a szegény szomszédasszonyt. Szépen és igazán mondja Gyulai erről a költeményről: «Ha nem volna más adatunk arra, hogy Vörösmarty nagyon szerette anyját, e költemény is elég bizonyosság lenne reá; ha nem irt volna semmi mást, ez talán magára is föntartaná nevét költészetünk történetében, mert a valóság és eszmény, a kedély és képzelem szerencés vegyületének oly születése, mely más irodalmakban is a ritkább jelenségek közé tartozik.

Vörösmarty lirájának legméltóbb tárgya a haza volt s a faj, melyhez tartozott s melyet olyan lángoló hévvel szeretett. Reflexió felé hajló természete, a nemzet multjával való foglalkozása, a jelen miatt való fájdalom s a jövőért táplált aggodalma ez ódai szárnyalású költeményeknek a vezető eszméi. Vörösmartyról tudjuk, hogy a napi politikába nem vegyült bele, alig irt ilyen tárgyú cikket, amde költészetében a legszenvedelmesebb politikai író volt. Híve a haladás eszméjének, tisztelője, sőt bámolója Széchenyi reformatori pályájának. Munkatársa is volt, mert az átalakítás szellemi harcászai között tisztos hely illette meg minden időben a költőket. Egy-egy dal, egy-egy óda belopta a szívbe magát s onnan észrevétlenül munkált kifelé, irányította a gondolkozást, befolyt a cselekvésre.

Vörösmarty, az ősi dicsőség költője, nem született Tyrtáusnak, a ki a harc mámorát fokozza húrjának szilaj hangjaival, de az ő korában, 1848 előtt, nem is erre volt szükség. Eleinte epigrammszerű kisebb versekben énekelte meg *Szent*

Lászlót, Hunyadi halálát, majd *Zrínyit*, a szigetvári hőst és a költő-hadvezért, áldoz *Dobó* emlékének, a *Nándori toronyőr*-t zengi. Apró-cseprő dolgok mind, igaz, de akkor sokan olvasták s nem volt hatás nélkül arra, hogy fel-felébredessen a hazaszeretet szikrája a szívekben. Később aztán mozgalmas idők következtek. Széchenyi megrázta a korhadtt oszlopokat, a hamis bálványkövek ledőltek; tettvágy forrott az elmékben, melyek eddig zsidbadtan vesztegeltek s *élni kezdett* a nemzet. Ott volt az életre serkentők között Vörösmarty is. Ő siratta el a nemzet nevében *Kisfaludy Károlyt*, az első magyar költőt, kinek a halálát nemzete *észrevette*, a kit nem sirjából kellett a halás utókornak feltámasztania. Dicsőítette *V. Ferdinánd* magyar királyt, a ki a koronázási jutalom felét oda adta a szegény adózó nép fölsegítésére. Vértó szívvel dalol az «*Elhagyott anyjáról*», a kit gyermekei «az idegenért hevülők» odahagynak, pedig ez az édes anya: a haza; ostorozza a *magyartalan hölgyeket*, metsző gúnyval szól arról az *Úri hölgyről*, a ki idegent majmol.

Mínő lázas, izgató hév szólott e költeményből a kor hölgyeihez! Valóban a magyar nyelvet és fajszeretetet hirdető Széchenyi eszméinek Vörösmarty legerőteljesebb kifejezője volt. *A sors és a magyar emberben* a humor, a *Jóslat*-ban csaknem fenyegetés szólal meg, a *Hymnus*-ban esdélkeve kéri az istent, hogy «tegye jóra munkássá a nemzetet» — végül a *Szózatban* mindaz, a mit eddig zengett a hazáról, a nemzet multjáról és jövőjéről, tömören megkapó és elragadó erővel áztatott haza szentek legyének előttünk, mert a «nagyvilágon e kívül nincsen számukra hely». Örökségül maradt reánk ez a föld, minden talpalatnyi térhez drága emlékek fűznek s a számban megfogyott nemzetnek törhetetlenül kell ragaszkodnia hozzá, mert jönni fog még egy jobb kor, — jönnie kell! . . . Vagy ha a jelen nemzedéknek a küzdelemben el kell pusztulnia, nagszerű halál vár reá; meg fogja siratni az egész világ, mert a népek egymásnak a testvérei . . . Ez az első hang a magyar irodalomban, mely a legújabb kor egyik jelszavát, a *testvériséget* helyesen értelmezi s kapcsolatba hozza a nemzeti érzéssel. Legszenvedelmesebb érzelmeink foglalhatja ez az imaszzerű óda. Benne van létünk, fajunk fenmaradásának minden föltétele, benne van a milliók hite, s ez egy költőnek a szívéből árad ki esodás melegséggel, hatalmas hullámmal. Válatott volna-e nemzeti imává s visszatérnének-e minduntalan reá, ha nem az egész nemzet érzelmének a kifejezése volna? Ó áldott és szerencés a költő, kinek megadatott nemzete hű tolmácsává lehetni! Egyetlen költemény halhatatlanná teheti a költőt!

Vörösmarty az ódában szárnyal a legmagasabbban. Lelkének komoly meghatottsága, nemzetének és fájának a szeretete, igaz, tiszta vallásos érzülete mindegyütt ódaköltővé avatták őt. Valságos idők hullámozó eseményei nagyon alkalmasak arra, hogy az *érzelem és eszme* egész tömeget,

egész nemzetet ragadjon magával. Akkor közszükség volt a lelkesedés, mert e nélkül sem nagyot gondolni, sem nagyot teremteni nem lehet.

Az érzelmek hullámozásának és változatosságának legszebb példája a híres *Fóthi dal*, mely az egyszerű verses tőzstok szürke, köznapi tömegéből a hazafias érzelmek merész szárnyán emelkedik ódaszerű magaslatra.

Hát még *A vén cigány* dala! E komor, sötét, kétségbeesett jalkiáltás, mely megrendítő és kétségbeesésében is reményt, hitet hirdető az elnyomatás korában, melyben a költő megtört szívének vergődése mélységes részvétellel és mérhetetlen fájdalommal hat reánk, s a keserű humor az elnyomatás korának egyik legjellemzőbb vonását örökíti meg. *A vén cigány*, a költő, göresösen kapaszkodik bele a végső remény-ségbe — a szebb jövőnek egykor megjósolt hitébe, mint egy deszkaszálba.

Alig van hazafias költemény a világirodalomban, mely ilyen szivettépő hangon szólalna meg, mely a költő hazaszeretetének ilyen erős kifejezője volna. Mily esodálatos harmoniában olvasztja össze a kétségbeesést, a reményvel az utolsó versszak, a bomlott lélek víziója mintegy megtisztul, s a *Szózat* költője hirdeti újra a szebb jövőt a hazának, melyet azonban ő maga nem ért meg.

A szegény magyar költőnek «fogytán volt a napja — vére megsűrűdött, agyvelője kiapadt — fáradt vállairól vén gúnyja leszakadt . . .»

«Mire virradsz te még
Szegény magyar költő?»

E disszonáns, fájdalmas, tördelt hangok voltak utolsó akkordjai dicső lantjának, aztán elhallgatott védképen — — —

VÖRÖSMARTY NYELVE.

Azt, a ki először fog régibb íróink műveinek olvasásához, nemcsak a gondolatok és a tárgy szokatlansága lepi meg, hanem a nyelv különös furesasága is. Úgy érezzük magunkat, mintha egy régi várkastélynak régóta zárva tartott termébe lép-nénk, melynek fülledt, dohos levegője szoritja, nyomja tüdönket; meg kell szoknunk ezt a levegőt, s csak azután élvezhetjük a mult idők nagyságának felújuló emlékeit. A mi íróink közül még azoknak a nyelvén is érezzük az ódonágnak ezt a nyomát, a kik az új magyar irodalom megteremtői és első zászlóvivői voltak. Kisfaludy Sándor, Kölesey Ferencz, Kisfaludy Károly műveit ismernie kell minden magyar ifjúnak, s nem szabad fennakadnia azon, hogy az ő nyelvük is néha szokatlan, s hogy az olvasót megüti olykor-olykor a régiségnek ez a dohos levegője.

Vörösmarty Mihály az első nagy költőink közül, a kinek nyelvén semmi nyoma már ennek a régies furesaságnak; ő már a mi nyelvünkön beszél; azaz helyesebben szólva, mi igyekszünk

az ő nyelvén szólni. A honalapító Árpád harczait, Ete és Hajna szerelmének történetét, László hős küzdelmét, A két szomszédvár szomorú tragédiáját s Csongor és Tünde bájos történetét minden akadály nélkül élvezheti a magyar ifjú, s míg lelke elmerül e szép történetek élvezetében, akaratlanul és öntudatlanul is gazdagodik nyelve, finomodik stílusa a költő nagy művészetének hatása alatt.

Pedig Vörösmarty költészete abban a korban fejlődött nagygyá, midőn a magyar nyelv legvalóságosabb korszakát élte. Nyelvújításnak nevezük azt a nevezetes mozgalmat, mely a XIX. század első három évtizedét betöltötte, s melynek vezére Kazinczy Ferencz volt. Ez a mozgalom az új szavaknak százával és ezrével árasztotta el a magyar nyelvet, s habár a nyelv gazdagítására szolgált, mégis már-már az a veszély fenyegette nyelvünket, hogy a német és latin nyelv nyomán és példáján haladva egészen idegenszerűvé, magyartalanúvá lesz. A nyelvújítás ellenségei pedig mitsem akartak tudni a nyelvnek e gazdagításáról, s a XVIII. század magyar nyelvét a maga esetlenségével, és csiszolatlanságával akarták fenntartani. Ez a két veszedelem fenyegette a magyar nyelvet: vagy idegenszerűvé vagy póriassá lesz. Vörösmarty művésze megtalálta a helyes utat, mely kivezette e két veszedelem közül.

A magyar nyelvet ott tanulta a nyéki pusztán, Fehérmegye tiszta magyar népétől, s ez a népies nyelv vérvé vált, még mielőtt az iskolában megismerkedett volna idegen nyelvekkel. Később aztán szorgalmasan tanult latinul s a klasszikus költők olvasása fejtette ki benne a költői művészetet. Így fejlődött Vörösmarty e kettős hatás alatt nagy költővé és a magyar nyelv nagy művészevé. A Zalán futásában mutatta meg először, mire képes a magyar nyelv, s későbbi költeményeiben még fokozta ezt a művészi erőt, mely legnagyobb diadalát Csongor és Tünde című tündéres vígjátékában ülte. «E bájos műben» — írja Gyulai Pál — «a nyelvnek oly búbajos zenéje ringatja lelkünket, mintha Vörösmarty meg akarta volna mutatni, hogy mire képes a lenézett s a nagy urak palotáiból száműzött magyar nyelv.»

S a magyar költői nyelv azóta nagyot haladt az úton, melyet számára Vörösmarty kijelölt. Petőfi és Arany nagy művészei csak tökéletesítették azt a művet, a minek alapját Vörösmarty vetette meg.

Balassa József.

Vörösmarty mint ember.

Ember volt a szónak legnemesebb és legmagasztosabb értelmében; a nagyokkal és hatalmasokkal szemben nem kisebb, a kicsinyekkel szemben nem nagyobb. A hir és dicsőség tömjéne soha egy perezig sem szédítette el; a mindennapi kenyérért való keserves harczból igen sok kijutott neki, de nem értette, nem akarta érteni annak a módját, hogy miként lehet

kényelmes életet szerezni kevés munkával. Az ő becsületes, igaz magyar szíve ment volt minden czinkórságtól. Nem tudott, mert nem akart soha panaszkodni. A mai költők keseregnek szegénységük miatt; Vörösmarty még legbizalmasabb barátai előtt is elhallgatta.

Aztán neki nem is kellett sok, s a mi kevéskéje volt, abból is juttatott mindig inségben sanyalódó édes anyjának, a kit végtelenül szeretett. Olvassátok el «A szegény asszony könyve» című költeményét, s a fiú szeretetnek imádságát olvastátok el. Megérezitek a költő szívének dobogását abban a versben, s megtelik a kebeletek szent, tiszta, fölemelő érzéssel.

A ki ilyen nagyon szerette az édes anyját, az csak jó ember lehetett. A ki a fiatal írókat, köztük Petőfit is atyai szeretettel fogadta, s mindig barátja tudott lenni: az nemes és egyszerűségében nagy lélek volt, a kit a harminczesötvenes éveknek minden számba vehető embere nagyra becsült, a kihez egy Széchenyi, Deák jóakaróul és barátul szegődött, a kinek csak a törpék és hiúk lehettek ellenségei, a ki az ifjú színészekkel, kezdő írókkal szíves viszonyban volt, a nélkül, hogy költői nagyságának rovására esett volna az: bizonyára a magánéletben is ritka ember volt.

A sok hiú, önző, irigy embersokaságban vajmi ritka dolog Vörösmartyhoz hasonlókat találni!

Olvasván élete apróbb mozzanatairól a följegyzéseket, oly jól esik szívünknek, hogy az a nagy költő, ki eszméinek hatalmas szárnyalásával egész emberöltőn át vezette kortársait: a magánéletben is hű volt mindig önmagához. A komoly férfiú vidám az ifjak között, nem érezeti senkivel fensőbbiségét; a költői hírnévnek nem kell nála egyéni kirívó vonásokat takarnia, vagy azzal másokat kibékítenie. Soha olyan téren szerepelni nem vágyott, a hol — meggyőződése szerint — neki helye nincsen. A költő megnyilatkozott nemcsak érzéseiben, hanem minden cselekvésében. Harmonikus, tiszta lénye olyan, mint a kristálytiszta patak; nagyobb hullámokat nem ver, színekben nem játszik, nem kápráztat, de tükör, mely visszaadja képének minden vonását.

Vörösmarty zene-irodalmunkban.

Az éposz és kisebb elbeszélő költemények, melyekben Vörösmarty halhatatlan műveket teremtett, nem igen alkalmasak megzenésítésre. S ez lehet az oka, hogy zeneirodalmunk kevés oly művet mutathat fel, melyben Vörösmarty költeménye lelkesítette vagy ösztökélte volna zeneiroainkat a teremtésre.

A megzenésítés háromféle módon történhetik. Az első a melódrama, midőn a zene csak kíséretül szolgál a költeményhez, midőn ez alárendelt szerepre van hivatva, megadja s jobban kidomborítja az úgynevezett hangulatbeli háttért.

A második mód a tényleges megzenésítés, midőn valamely költemény tárgya alkalmas operai vagy oratorium szövegnek. Ilyenkor a költemény adja a cselekvő személyeket s az ezek által mondandó szöveget s a zeneirő e szövegnek melodiát kölcsönöz, vagyis azt hangokba önti.

A harmadik s legtökéletesebb módja a megzenésítésnek a dallá való újra teremtés, midőn a leírt szöveg úgy, a mint azt a költő megteremtette, dalban jelenik meg. Bár, a mint említettem, kevés azon művek száma, melyek zenékben létezőket Vörösmartynek köszönhetik, mégis mind a három válfajra találkozik egy-két mű.

A «Hontalan»-hoz *Elbert Imre*, korán elhunyt nagytehetségű zenésziünk irt melodramatikus zenét. «Szép Ilonka»-hoz pedig *Ernyei József*, a nemzeti zenedének most is működő nagynevű tanára.

A megzenésítés második válfajából való a «Szép Ilonka.» E remek költeményből *Fekete Mihály* Kolozsvárt elhunyt tanár irt operaszöveget s zenét hozzá *Mosonyi Mihály*. Egyike azoknak a jeles és megbecsülhetetlen zeneszerzőinknek, ki idegenből lett magyarrá. A harmadik válfajból a legtöbb van s közöttük a legbecsesebb a *Szózat*. A *Hymnust* (Isten segits, királyok istene) *Thern Károly* írta férfikarra. Egy másik szintén *Thern Károly*tól, melyet körülbelül 1837-ben irt, a «Főthi dal», «Felfelé megy borban a gyöngy», a «Szállj le, szállj le szép pillangó» kezdetű dal szintén meg van zenésítve, de szerzője ismeretlen.

Az *Erkel Ferencz* szerzette *Hymnussal* együtt mindnyájunk lelkesítő dala, imádsága a: *Szózat*, melyet *Egressy Béni* 1844-ben szerzett s mely egy pályázat útján látott napvilágot.

Azt hiszem, felesleges ismertetnem mindnyájunk imájának a szépségeit. A nagy költő fenkölt lelkülete, szívének dobbanása, midőn hazája ódáját megteremti, méltó visszhangra talált a zeneszerzőben. S ott, a hol a szó világa véget ér, a hol egy pillanatban a keserves visszaemlékezés jajsza a s a jövőreményének mindent bearanyozó örömköltésére kell, hogy egyesüljön: ott felhangzik a lantos kobzán a húr s az ének páratlan méltósággal száll az ég felé

Hazádnak rendületlenül
Légy híve óh magyar.

Recht Sándor.

Lapunk mai számát egészen a nagy költő emlékének szenteltük. A magyar ifjúság szívében Vörösmarty szellemének tisztán kell minden időben élnie. Itt kell tovább hatnia és munkálnia, hogy eszményi célokért lelkesedni tudó legyen, s a nagy, küzdelmes kor szellemharczóit tisztelje és szeresse.

Sok-sok ezer példányban küldöttük szét, s megveheti 20 fillérért bárki. A befolyó pénzt felerészben jótékony célra, felerészben a Budapesten felállítandó Vörösmarty-szoborra szántuk.

Ez lesz a «Tanulók Lapja»-nak a fillére, melyet szeretettel és lelkesedéssel visz csekélyke áldozatul.

A magyar ifjúságot — úgy hisszük — nem kell külön is buzdítani arra, hogy minket e cél elérésében támogasson.

TANULÓK LAPJA

A nmélt. vallás- és közoktatási miniszterium által 1896. május 26-án kelt 26808. sz. alatt, Budapest székesfőváros tanácsa által 1895. augusztus hó 20-án 7376. szám alatt ajánlott középiskolai ifjusági hetilap.

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:	FELELŐS SZERKESZTŐ	SZERKEZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
Negyed évre ... 2 kor. 40 fill.	GAAL MÓZES.	Budapest,
Fél évre ... 4 kor. 80 fill.	Kiadja a Franklin-Társulat magyar irodalmi intézet és könyvnyomda.	IV. ker., Egyetem-utca 4. szám.
Egész évre ... 9 kor. 60 fill.		<i>Kéziratokat nem adunk vissza.</i>
<i>Megjelenik minden vasárnap.</i>		

EÖTVÖS KÁROLY.

(Az «Utazás a Balaton körül» megjelenése alkalmából.)

Széles e hazában ismerik Eötvös Károlynak, a híres országgyűlési szónoknak, a magyar jogtudomány egyik hatalmas eszű képviselőjének a nevét.

Évtizedek óta méltán kiváló szereplője ő a magyar közéletnek. S ime most, midőn a politikai küzdőter mezején harcainak legjavát megvívta, kezébe veszi a tollat, s a szépirodalom munkásai közé áll. Mintegy reményben gazdag ifjú fiatalos tüzzel, ámde érett elmével, óriási tapasztalattal forgatja az új fegyvert, s egy csapásra a legelső között van.

Mikor az «Utazás a Balaton körül» című kétkötetes munkájának első fejezetét elolvastam, kimondhatatlan édes gyönyörűség szállotta meg a lelkemet.

Ó be szép ez a mi nyelvünk! Mennyi erő, tűz,

gyöngédség, szín, hangulat van benne! Miként az ősforrás, mely sokáig tévedezett a sziklák kebelében, s most egyszerre elemi erővel tör fel és olyan hévvel, olyan tisztán buzog!

A mai irodalomnak rengeteg sok a munkása. Soha annyi ujság, annyi könyv nem jelent meg, mint például az utolsó tíz esztendőben. Az ólomkatonák miriádjai sorakoztak évről-évre, napról-napra, hogy száz meg ezer elmének és szívnek a szülőtteit napvilágra juttassák, ámde ez a példát-

EÖTVÖS KÁROLY.

lan termékenység nem vált hasznára az irodalomnak, s nem a nyelvnek sem. A lázas munka nem engedett időt az íróknak arra, hogy gondot fordítsanak gondolataik kifejezésének a módjára; viszont akadtak számosan, a kik erővel, tudatos érzéssel czifrázták mondani valóikat, a kik bizonyos nyegleséggel új magyarságra törekedtek, mert főczéljuk az volt, hogy feltűnjenek.

És ez elszomorító jelenség vala.

Ekkor megjelennek Eötvös Károly művei. Megjelennek a legjobb időben, mikor a nemzet a magyar költői nyelv megteremtőjének az emlékét eleveníti fel, azét a nagy íróét, kinek a lázasan haladó kor immárhát kezd fordítani s elévültnek tartja.

A magyar fajért, a magyar nyelvért hevülő szívem egész melegével üdvözlöm én szívesen magyar diák nevében *Eötvös Károlyt*, az úró!

És nem kérdezem én azt,

hogy mit irt meg első munkájában, s mit fog megírni az utána következőkben, nem is vonom őt nagyképűen ítélőszékem elé, hogy felaprítsam alkotásait, dicsérni sines jogom, csak halát mondok neki nyelve csodálatos szépségeért és erejéért.

Az a lelkes sereg, mely lapunk köré csoportosul, nem keres hiú jelszavakat, nem tömjénez a napi divat kengyelfutóinak, ámde fogékony lélekkel, szeretettel követi azt, ki neki igaz és nagy gyönyörűséget szerez. Eötvös Károly műveiben